

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs
Kadett Isa Mattisson		OP SA 19-22
Handledare		
Professor Jerker Widén		Antal ord: 11631
	Beteckning	Kurskod
		1OK026
<p>VILSELEDANDE SPECIALFÖRBAND, ELLER INTE?</p> <p>En teoriprovande studie om vilseledning i specialförbandsoperationer.</p> <p>ABSTRACT:</p> <p>Deception seems to be a vital part for special forces operations and a new prioritized task in the future. Despite that, is deception a phenomenon that is not taking an independent starting point in special operations theories.</p> <p>The purpose of this study is to contribute to the debate about the role of deception in special forces operations. This has been done by examining the extent to which Barton Whaley's theory can explain the outcome of special operations. By analysing Operation Neptune's Spear and Operation Gothic Serpent with Whaley's theoretical framework, the conclusion is that deception can, to some extent, explain the outcome. The operations are opposites, one successful and the other unsuccessful. The result shows that deception is more common in the successful one.</p> <p>Despite this, the result suggest that more research is needed to draw relevant conclusions. One can only say that the result gives an indication about the role of deception in these kinds of operations.</p> <p>Nyckelord:</p> <p>Vilseledning, överraskning, specialförband, psykologiskt fenomen, Barton Whaley, Operation Neptune's Spear, Operation Gothic Serpent</p>		

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.....	2
1 INLEDNING.....	3
1.1 PROBLEMFÖRMULERING.....	3
1.2 FORSKNINGSOVERSIKT.....	5
1.2.1 Sammanfattning.....	9
1.3 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING.....	11
1.4 AVGRÄNSNINGAR.....	11
1.5 DISPOSITION.....	12
2 TEORI.....	13
2.1 MOTIVERING AV TEORI.....	13
2.2 TOWARD A GENERAL THEORY OF DECEPTION.....	14
2.3 DISSIMULERING.....	15
2.4 SIMULERING.....	16
2.5 THE STRUCTURE OF DECEPTION.....	16
3 METOD.....	18
3.1 FORSKNINGSDSIGN.....	18
3.2 VAL AV FALL OCH BAKGRUND.....	20
3.2.1 Valda fall.....	21
3.3 MATERIALDISKUSSION.....	22
3.4 FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGANDEN.....	24
3.5 OPERATIONALISERING & ANALYSVERKTYG.....	24
4 ANALYS.....	26
4.1 ANALYS OPERATION GOTHIC SERPENT.....	26
4.2 OPERATION NEPTUNE'S SPEAR.....	28
4.3 JÄMFÖRELSE.....	31
5 AVSLUTNING.....	32
5.1 RESULTAT.....	32
5.2 RESULTATDISKUSSION.....	32
5.3 METOD OCH TEORIDISKUSSION.....	33
5.4 FÖRSLAG PÅ FRAMTIDA FORSKNING.....	35
5.5 YRKESRELEVANS.....	35
LITTERATUR OCH REFERENSFÖRTECKNING.....	36

1 Inledning

Specialförband är av naturliga skäl ofta numerärt underlägsna och förmågan i sig är, sett till sin storlek, kostnadseffektiv och således eftertraktad av många stater.¹ Idag associeras en stor del av krigföringen med specialförbandsoperationer då en omfattande del av deras sätt att kriga på består av dold och förtäckt verksamhet.

Den svenska militärstrategiska doktrinen (MSD) lyfter fram vikten av att ha förmågan att möta icke traditionell krigföring. Dagens hot utgörs bland annat av både reguljära- och irreguljära hot men även av terrorism, cyberhot och kriminalitet.² Här spelar specialförbanden en stor roll eftersom förbanden under bästa förutsättningar trotsar den konventionella synen på krigföring med förmågan att slå ut en numerärt överlägsen fiende.³ Att nå framgång med färre resurser är något som MSD beskriver görs genom vilseledning och list.⁴ Vidare benämns överraskning som en vital del i krigföringen och beskrivs som en metod där traditionella mönster bryts och en för motståndaren oanad händelse uppstår.⁵

Även om vilseledning och överraskning nämns i samband med nya säkerhetspolitiska hot är begreppen i sig inte nya. Tvärtom har de varit förekommande inom krigföringen i många år. Redan på 1800-talet när Clausewitz författade *On War* förespråkades användningen av vilseledning som ett mycket användbart och effektivt medel.⁶ Även i Sun Tzu's bok *Art of War*, som författades första gången för över 2500 år sedan nämns vilseledning. Han menade att vilseledning var en grundläggande framgångsfaktor i all form av krigföring.⁷

1.1 Problemformulering

I majoriteten av den moderna forskningen som finns om hur specialförbandsoperationer bör genomföras är överraskning en återkommande gemensam nämnare. För att lyckas med överraskning är en förutsättning att det tidigare skett någon form av vilseledning. Det menar i alla fall William McRaven, som har författat en av de mest välkända teorierna om specialförbandsoperationer. Sammantaget lyfts vilseledning fram som en avgörande del i att verkligen lyckas med överraskning som i sin tur är en avgörande framgångsfaktor.⁸

---

¹ Marsh, Kiras, och Blocksom, "Special Operations Research", 2.

² Försvarsmakten, "Militärstrategisk doktrin - MSD 16", 35–36.

³ McRaven, *Spec Ops: Case Studies in Special Operations Warfare: Theory and Practice.*, 1.

⁴ Försvarsmakten, "Militärstrategisk doktrin - MSD 16", 16.

⁵ *Ibid.*, 37.

⁶ Guy A. LeMire, "Employing Special Operations Forces to Conduct Deception in Support of Shaping and Decisive Operations", 11.

⁷ Wey, "Principles of Special Operations", 133.

⁸ McRaven, *Spec Ops: Case Studies in Special Operations Warfare: Theory and Practice.*, 17.

”*Deception, when it works, either directs the enemy’s attention away from the attacking force, or delays his response long enough for surprise to be gained at the crucial moment.*”⁹

I kontrast med att McRaven nämner vilseledning som ett medel för överraskning exemplifierar Adam Leong Kok Wey händelser där vilseledning har nyttjats utan att de varit medel för överraskning. Bland annat 1942 under *Operation Chariot* där britterna lyckades lura tyskarna med ett förklätt fartyg och på så sätt spränga infarten till den enda torrdockan i Frankrike som tyskarna använde. Även under första Gulfkriget 1991 genomfördes en vilseledande specialförbandsoperation med stor framgång. Här var det U.S Navy SEALs som fingerade ett anfall som i sin tur ledde till att de Irakiska styrkorna blev anfallna där de var som mest sårbara och minst förberedda med försvar.¹⁰ Vilseledning framställs också som en viktig taktisk förmåga som kan bidra till strategisk framgång, både inför ett överraskningsmoment och för att exempelvis lyckas samla in värdefull underrättelse. Här exemplifierar Wey händelser där vilseledning varit ett medel för framgångsrik underrättelseinhämtning. Under Falklandskriget lyckades *Special air service* (SAS) och *Special boat service* (SBS) undkomma Argentinarnas upptäckt och därmed kunde de inhämta kritisk information som senare kom att ge taktiska fördelar.¹¹

På samma sätt som Wey lyfter vilseledning som ett medel för överraskning lyfter han även två exempel på operationer där överraskning ensamt varit ett medel för framgång. Dessa är räddningsaktionen av SAS på iranska ambassaden 1980 samt förstörelsen av argentinska attackflyg under Falklandskriget 1982.¹² Trots att många operationer blivit framgångsrika med hjälp av vilseledning lyfter McRaven ett varningens finger åt att förlita sig helt på det. Hans synpunkt är att det generellt sätt är bättre att själv vara på förhand i jämförelse med fienden än att avleda dennes uppmärksamhet.¹³

Ulrica Pettersson och Gunilla Eriksson skriver i sin bok att vilseledning antas bli en ny prioriterad uppgift för specialförbanden i framtiden. Detta på grund av att hybrida hot tar större plats och det i sin tur gör att specialförbandens normala användningsområden DA (*direct action*), MA (*military assistance*) och SR (*special reconnaissance*) kan komma att breddas. Vilseledning går i stora drag hand i hand med specialförbands underrättelsetjänst och behovet av att förbanden ska verka stödjande i informations-, cyber-, politisk-, och ekonomisk krigföring kommer troligen att öka. Därav antas användningsområdena breddas och vilseledning bli en prioriterad uppgift.¹⁴

---

⁹ McRaven, *Spec Ops: Case Studies in Special Operations Warfare: Theory and Practice.*, 17

¹⁰ Wey, ”Principles of Special Operations”, 137–38.

¹¹ Ibid., 137.

¹² Ibid., 135.

¹³ McRaven, *Spec Ops: Case Studies in Special Operations Warfare: Theory and Practice.*, 19.

¹⁴ Eriksson och Pettersson, *Special operations from a small state perspective*, 173.

Major Guy A. LeMire diskuterar också framtiden för specialförband ur ett vilseledningsperspektiv i sin avhandling *Employing Special Operations Forces to Conduct Deception in Support of Shaping and Decisive Operations*. Hela avhandlingen avslutas med slutsatsen att framtidens krigföring kommer tvinga USA:s specialförband att ”göra mer med mindre”. En väg framåt för det är vilseledande operationer och han argumenterar för att specialförband kommer spela en avgörande roll för att stormaktens krigföring ska nå satta mål.¹⁵

Vilseledning används på olika sätt men en gemensam nämnare är att det är en uppgift väl anpassad för specialförband sett till deras storlek och förmåga. Det har identifierats som en avgörande del i specialförbandens agerande och därmed går det att anta att det är ett fenomen som kan leda till relativ överlägsenhet, som i sin tur är framgångsfaktorn för förbanden enligt Mc Raven.¹⁶ Med anledning av utsagan om framtiden, att det kan innebära ett större fokus på dessa operationer, finns det även ett intresse att undersöka fenomenet vilseledning närmare i en specialförbandskontext. Detta då förståelsen för vilseledning i specialförbandsoperationer kan komma att behöva bli bättre och att det eventuellt bör få en mer framstående roll i specialförbandsteorier. Således har en lucka identifierats i gränslandet mellan forskning om specialförband och vilseledning, och det anses motiverat att undersöka det närmare.

1.2 Forskningsöversikt

Forskningsöversikten består av två olika forskningsfält, vilseledning och specialförband. Avsnittet ämnar fokusera på att lyfta fram det som anses relevant för denna undersökning. Exempelvis är det allmänna och generella om specialförband och deras operationer inte intressant för denna undersökning då fokus ligger på vilseledning i operationerna.

Vilseledning

Barton Whaley publicerade 1982 sin första artikel om vilseledning. Detta är det första försöket till en övergripande teori om vilseledning och den är uppbyggd på exempel från två olika arenor, krig och magi. Det kan ses som obegripligt med två arenor som skiljer sig så mycket åt, men deras stora gemensamma nämnare är just vilseledning.¹⁷ Whaley beskriver vilseledning som tillämpad psykologi eller ett psykologiskt fenomen eftersom det är en form av uppfattning som enbart styrs hos mottagaren. Utövaren av vilseledning är den som aktivt försöker att sätta i gång processen hos mottagaren och påverka vad den ska uppfatta.¹⁸

---

¹⁵ Guy A. LeMire, ”Employing Special Operations Forces to Conduct Deception in Support of Shaping and Decisive Operations”, 3.

¹⁶ McRaven, *Spec Ops: Case Studies in Special Operations Warfare: Theory and Practice.*, 1.

¹⁷ Whaley, ”Toward a General Theory of Deception”, 178.

¹⁸ *Ibid.*, 180.

Whaley fortsatte sedan att arbeta vidare med sin teori och år 2007 publicerade han boken *Stratagem: Deception and Surprise in War*. Den ersätter inte hans tidigare verk utan bör ses som en påbyggnad, således är även den underbyggd med tanken om att vilseledning är ett psykologiskt fenomen. Teorin i sin helhet är uppbyggd av fyra komponenter där en av dem bygger på Basil Liddell Harts teori ”*in-direct approach*”. Whaley menar att Liddell Hart drog paralleller mellan principerna rörlighet och överraskning på ett föredömligt sätt men misslyckades efter sitt konstaterande att vilseledning är ett medel för överraskning. Vidare menar han att Hart borde fortsatt sitt argument och visat på hur vilseledning är underkastat överraskning. Därför bygger han själv vidare på det i sin teori i syfte att trycka ytterligare på relationen mellan principerna samt i ett försök att ta fram en planeringsmodell för hur överraskning kan uppnås.¹⁹

Robert M. Clark och William L. Mitchell framställer även den vilseledning och överraskning i relation med varandra. Författarna inleder sin bok med att ställa sig själva frågan varför vilseledning är viktigt och besvarar sedan den genom att argumentera för vikten av fenomenet för att lyckas med överraskning. Överraskning i sin tur framställs som en framgångsfaktor i majoriteten av alla konflikter, inte enbart militära utan även inom exempelvis ekonomiska eller politiska konflikter som regeringen styr i. Principerna är således mer eller mindre beroende av varandra och överraskningen sker sällan utan vilseledning.²⁰

Vidare bygger de sin bok på fyra strategier; *deception, counterdeception, counterintelligence* och *psychological operations*, som alla har samma syfte, att skapa gynnsamma förhållanden genom att styra vad mottagaren har möjlighet att uppfatta. I ett försök till att definiera ordet vilseledning exemplifierar författarna med vad Barton Whaley tidigare har skrivit och de ger han även beröm för sin definition. Dock kritiserar Whaley för att stanna vid att vilseledning kan lyckas men fortfarande ge ett ogynnsamt resultat. I samband med den kritiken ger dem också beröm till J. Boyer Bell för sättet han explicit beskriver att vilseledning inte alltid mynnar ut i ett gynnsamt resultat. Det är sedan den definitionen som de själva använder i sin definition av vilseledning som slutligen blir: ”*deception is a process intended to advantageously impose the false on a target’s perception of reality*”²¹.

Definitionen är något kortfattad men innehåller i stort tre grundläggande begrepp: *target, advantage* och *false*. Vilseledning delas sedan in i två olika utföranden, *misleading deceptions* och *ambiguity-increasing deceptions*. Dessa två utföranden syftar till att både minska och öka osäkerheten hos mottagaren. Genom att aktivt visa på fördelar med något som inte är sant kan motståndaren bli säker på att

---

¹⁹ Whaley, *Stratagem*, 67.

²⁰ Clark och Mitchell, *Deception*, 6–7.

²¹ *Ibid.*, 9.

det är det rätta alternativet. På motsatt sätt är det tänkt att utövaren aktivt ska göra situationen osäker för motståndaren i syfte att denna inte ska veta vad som är sant eller falskt.²²

I kontrast med författaren ovan har Donald C. Daniel och Katherine L. Herbig formulerat sin syn på vilseledning med ett litet annorlunda fokus än relationen till överraskning. De arbetade fram sin syn med anledning av att det saknas systematiska undersökningar som är godtyckligt för en teoriutveckling. Författarna menar att vilseledning används i stor utsträckning men att taktiken inte erkänns förrän efter konflikter avslutats och preskriberats. Detta exemplifieras från andra världskriget då sekretessbelagt material har offentliggjorts och möjliggjort för forskare inom fältet att återuppta forskningen om kriget med nya perspektiv.²³

Deras artikel bygger på en analys av vilseledningen i olika delar och författarna har valt att presentera detta i fem delar. Första delen definierar de deras syn på begreppet med syftet att lyfta fram att begreppet är brett och innebär flera olika idéer. Det görs genom en cirkel med tre ringar. Mitten av cirkeln är *cover* (täcka) eftersom oavsett vad utövaren har för slutgiltiga mål är målet med all form av vilseledning att på något sätt täcka eller skydda sanningen.²⁴ Nästa ring är *lying* (ljuga) och *artifice* (påhitt) vilket också innebär att undanhålla sanningen. Men en lögnare agerar också aktivt med att distrahera och manipulera sin motståndare för att rikta fokus åt fel håll eller genom att hitta på saker i sammanhanget som stärker lögnen.

Likt Whaley lyfter Daniel och Herbig också fram vikten av mottagarens reaktion. Vilseledningen anses inte lyckad om inte mottagaren tror på det och målet är naturligtvis att mottagaren ska tro på lögnerna under så pass lång tid att det ger fördelar för utövaren.²⁵ I andra delen urskiljer författarna vilseledning i två olika typer med två olika funktioner. Dessa är *A-type* och *M-type*. *A* står för tvetydighet och innebär kortfattat att det ska finnas en tillräckligt hög nivå av osäkerhet att mottagaren överväger att bli passiv för att söka klarhet. Det i sin tur ger utövaren övertag och större möjlighet att ta initiativ. *M* står för vilseledande som går ut på att göra lögnen eller den felaktiga informationen mer attraktiv och trovärdig i syfte att minska tvetydigheten, alltså det motsatta till *A-type*.²⁶

Oaktat att de två olika typerna beskrivs separat i författarnas artikel är de i praktiken lika och går ofta hand i hand. Tredje delen benämns som *vilseledningens process* och beskrivningen inleds med betoning på vikten av att skilja de aktörer som är inblandade i processen. Detta redogörs för i en figur som

---

²² Clark och Mitchell, *Deception*, 10.

²³ Daniel och Herbig, "Propositions on Military Deception", 155.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid., 156.

²⁶ Ibid., 157–58.

illustrerar relationen mellan utövaren och mottagaren.²⁷ Fjärde delen benämns *faktorer som påverkar sannolikheten för vilseledning* och dessa är både integrerade med varandra och ensamma.²⁸ Sista och femte delen är *faktorer som påverkar framgångsrik vilseledning*. Här syftar författarna bland annat på dokument som tidigare varit hemlighetsstämplade från andra världskriget men som de senare kunnat analysera fram nya framgångsfaktorer ifrån.²⁹

Specialförband

William McRaven, tidigare specialförbandsoperatör i Navy SEALs, skrev 1993 en magisteravhandling där han med hjälp av åtta fallstudier tog fram en teori som förklarar vägen till framgång i specialförbandsoperationer. Han menar att specialförband utmanar den konventionella synen på krig eftersom styrkorna i majoriteten av fallen är numerärt underlägsna och har förmågan att slå ut en, till antalet, större motståndare.³⁰ Framgång för specialförband är enligt McRaven relativ överlägsenhet vilket är ett begrepp han ger definitionen:

*”Simply stated, relative superiority is a condition that exists when an attacking force, generally smaller, gains a decisive advantage over a larger or well-defended enemy.”*³¹

För att nå framgång har han genom sina fallstudier tagit fram sex framgångsfaktorer som han presenterar som avgörande principer för att nå relativ överlägsenhet. Dessa är: enkelhet, sekretess, repetition, överraskning, hastighet och syfte. McRavens beskrivning av överraskning, är som tidigare nämnt, något som uppnås genom vilseledning. Men det behövs mer för att möjliggöra överraskning. Framgång i vardera principen leder till möjlighet till framgång i nästa, och så vidare. Fallstudierna som gjordes i framtagandet av teorin har tydligt visat på att om en princip misslyckats har således också fallet fått ett misslyckat utfall.³² McRaven beskriver även att specialförband generellt sett inte har förmånen att slå mot en oförberedd fiende. Specialförband sätts ofta inte in ensamma i början av en konflikt utan är ett medel som används för att uppnå satta mål och således behöver förbanden lyckas med att slå fienden i skuggan av deras förberedelse, vid rätt tid, och dra fördelar av motståndarens sårbarhet.³³

Till skillnad från McRaven så inleder Colin S. Gray sin artikel *Handfuls of Heroes on Desperate Ventures: When do Special Operations Succeed* med att det inte finns specifika premisser som gör att op-

---

²⁷ Daniel och Herbig, ”Propositions on Military Deception”, 158–59.

²⁸ Ibid., 163.

²⁹ Ibid., 167.

³⁰ McRaven, *Spec Ops*, 1.

³¹ Ibid., 4.

³² Ibid., 8.

³³ Ibid., 17.

erationen vare sig lyckas eller misslyckas. Detta grundar han i att specialförband kan bidra till att nå strategisk effekt på många olika sätt och betonar att vägen framåt inte är helt rak.³⁴ Ändå lyfter han upp ett antal premisser som han anser vara avgörande för framgång, men dessa är inte helt konkreta, enkla och applicerbara principer och en diskussion förs kring vardera genom hans artikel. Även om premisserna inte är konkreta principer är överraskning och motståndarens sårbarhet två av dessa som diskuteras. Specialförband kan med sin taktiska överraskning bidra till den strategiska effekten i det stora hela och ses som ett viktigt verktyg. För att uppnå den positiva effekten av överraskning förutsätter det att specialförbanden agerar på ett oförutsägbart sätt som motståndaren inte förväntar sig.³⁵ Med andra ord, genom att på något sätt vilseleda motståndaren.

Adam Leong Kok Wey drar inga tydliga paralleller mellan vilseledning och överraskning. Han kritiserar tidigare forskare och menar att den vetenskapliga forskningen om specialförband tenderar att bli skönmålningar av operationer och inte gynnsamt för att förstå den strategiska nyttan av förbanden. Vidare argumenterar han för att principer för ett gynnsamt användande av specialförband författades redan för över 1000 år sedan. Dessa kommer ursprungligen från Sun Tzu och Sextus Iulius Frontinus och är vad han använder för att definiera specialförbandens uppgifter och användningsområde.³⁶ Bland annat presenteras överraskning och vilseledning som två viktiga principer ur Sun Tzus *Art of War* och författaren resonerar kring båda principerna med empiriska exempel som tyder på både dess beroende och oberoende av varandra. Något som sticker ut i resonemanget kring överraskning är att principen kan användas i icke våldsam krigföring och Weys egna benämning är att vinna "*heart and minds*" hos befolkningen, exempelvis i en upprorsbekämpning.³⁷ Detta visar på ett annorlunda sätt att se på principerna överraskning och vilseledning då dessa till synes är oberoende av varandra i Weys beskrivning.

1.2.1 Sammanfattning

Som forskningsöversikten visar går det att utläsa två olika inriktningar i fältet specialförband. En till synes liten del berör hur operationerna bör genomföras i praktiken samt en större del argumenterar för och emot utvecklandet och behovet av specialförbandsteorier. Fältet visar till stor del på att vilseledning är ett medel för överraskning men där återfinns också delar där det inte finns någon riktig konsensus om dess roll inom specialförbandsoperationer.

---

³⁴ Gray, "Handfuls of Heroes on Desperate Ventures: When do Special Operations Succeed?", 2–3.

³⁵ Ibid., 13.

³⁶ Wey, "Principles of Special Operations", 131.

³⁷ Ibid., 135.

OP19-22

Forskningen om vilseledning är å andra sidan mer specifikt kring vilseledning som fenomen med olika beskrivningar om hur att påverka den kognitiva processen hos en potentiell motståndare. Fokuset ligger på att det innebär att lura motståndaren och en mindre del på relationen mellan vilseledning och överraskning.

Givet problemformuleringen som lyfter vilseledningens roll i specialförbandsoperationer motiveras valet av en undersökning av dessa operationer med en renodlad vilseledningsteori. Forskningsfältet kring vilseledning är omfattande och tydligt vilket gynnar undersökningen.

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med undersökningen är att undersöka vilken effekt vilseledning har i utfallet av specialförbandsoperationer. Detta syftande till att bidra i den större debatten kring vilseledningens roll i specialförbandsoperationer genom att undersöka Barton Whaleys teori om vilseledning på fall av specialförband. Därmed mynnar syftet ut i frågeställningen:

I vilken utsträckning kan faktorer inom vilseledning enligt Barton Whaley förklara utfallet i specialförbandsoperationer?

1.4 Avgränsningar

Undersökningen ämnar enbart att behandla specialförbandsoperationer. Definitionen av en specialförbandsoperation korrelerar med definitionen sprungen ur Doktrin Gemensamma Operationer (DGO). Det vill säga att en specialförbandsoperation genomförs av styrkor vars utbildning och tillgängliga resurser skiljer sig från de konventionella stridskrafterna.³⁸

Avgränsning har gjorts inom ramen för vilken krigföringsnivå fokuset kommer ligga på. Den strategiska nivån utesluts och undersökningen ämnar behandla den taktiska nivån i operationerna. Med det sagt utesluts andra länders eventuella påverkan före och efter operationen. Avgränsningar har också gjorts i teorin då den sista delen i Barton Whaleys teori behandlar övergripande om planering vilket inte anses användbart för denna undersökning.

För att undersöka huruvida teorin om vilseledning har förklaringskraft eller inte i specialförbandsoperationer behöver begreppet vilseledning kontextualiseras för att få ett sammanhang i den typ av operation. Detta görs genom att definiera begreppet vilseledning med avstamp i teorin. Vilseledning är en metod som innebär att förvränga sanningen i syfte att skaffa sig ett övertag gentemot motståndaren.

Den tidsmässiga avgränsningen för undersökningen är till för att undvika material som är alltför utdaterat. Därmed bestämdes en gräns på att inte använda material äldre än 1980.

---

³⁸ Försvarsmakten, *Doktrin Gemensamma operationer*, 123.

1.5 Disposition

Detta avsnitt syftar till att i ett tidigt skede ge läsaren en inblick i vad som komma skall.

Uppsatsens disposition utgörs av ett inledande kapitel vars syfte är att presentera problemformuleringen och forskningsöversikten som tillsammans mynnar ut i syftet med undersökningen samt frågeställning. Här presenteras även eventuella avgränsningar som gjorts i undersökningen. Vidare i kapitel två presenteras teorin som är vald för undersökningen och en tillhörande motivering till varför just den valts.

Vidare i kapitel tre beskrivs undersökningens forskningsdesign, presenterar hur val av fall har gått till och en kort bakgrund till respektive fall, samt en materialdiskussion. Slutligen innehåller det tredje kapitlet operationaliseringen och framtagandet av analysverktyget som ligger till grund för analysen. Kapitel fyra innehåller analysen av de båda fallen samt en avslutande jämförelse av de båda. Det näst sista och femte kapitlet är ett avslutande kapitel som innehåller resultatdiskussion, metod- och teori-diskussion, förslag på framtida forskning samt en kort redogörelse för vilken yrkesrelevans denna undersökning bidrar med. Sjätte och sista kapitlet är en litteratur och referensförteckning.

2 Teori

2.1 Motivering av teori

Flera teorier om vilseledning har identifierats, en av dem är Whaleys teori från 2007 som i det stora hela omfattar en mer strategisk nivå. Den syftar i mångt och mycket att ta fram en planeringsmodell för hur en överraskningsoperation ska genomföras.³⁹ Det gör teorin mindre lämplig för denna undersökning då syftet är att söka efter vilseledning på den taktiska nivån. Daniel och Herbig presenterar fenomenet på ett sätt som är mer tillämpligt på taktisk nivå då deras två olika typer av vilseledning (M- och A type)⁴⁰ är möjliga att operationalisera och göra mätbara på en taktisk nivå. Men, i jämförelse med Whaleys teori från 1982 är deras definitioner inte lika konkretiserade och anses därför vara mindre lämpade för undersökningen.

Clark och Mitchell beskriver fenomenet på ett brett och relativt generellt sätt.⁴¹ Deras beskrivning handlar mer om i vilka utförande fenomenet kan te sig och går heller inte in på djupet på en taktisk nivå. I *Toward a general theory of deception* lyckas Whaley beskriva varje kategori på ett ingående sätt som gör att dessa anses mer applicerbara. Den teorin anses också vara ett lämpligt bidrag till att skapa sig en djupare förståelse för fenomenet vilseledning då den är uppdelad i kategorier och underkategorier som exemplifieras noggrant.⁴² Detta innebär att teorin är detaljrik vilket lämpar sig väl för en undersökning på taktisk nivå, då den strategiska nivån innebär en mer övergripande syn.

Sättet varje kategori exemplifieras detaljrikt möjliggör dels för en djupare förståelse för fenomenet dels för möjligheten att applicera den i ett mer konkret sammanhang som i specialförbandsoperationer. Detta tillsammans med att teorin är generell och inte knuten till ett specifikt vapenslag gör den än mer lämplig för att konkretiseras inom populationen specialförbandsoperationer. Visserligen behandlar teorin även andra aspekter än den militära men den anses ändå gynna en undersökning med specialförbandsoperationer eftersom kategoriseringen är detaljrik.

Därför anses valet av Barton Whaleys teori *Toward a general theory of deception* motiverat.

---

³⁹ Whaley, *Stratagem*, 68.

⁴⁰ Daniel och Herbig, "Propositions on Military Deception", 157–59.

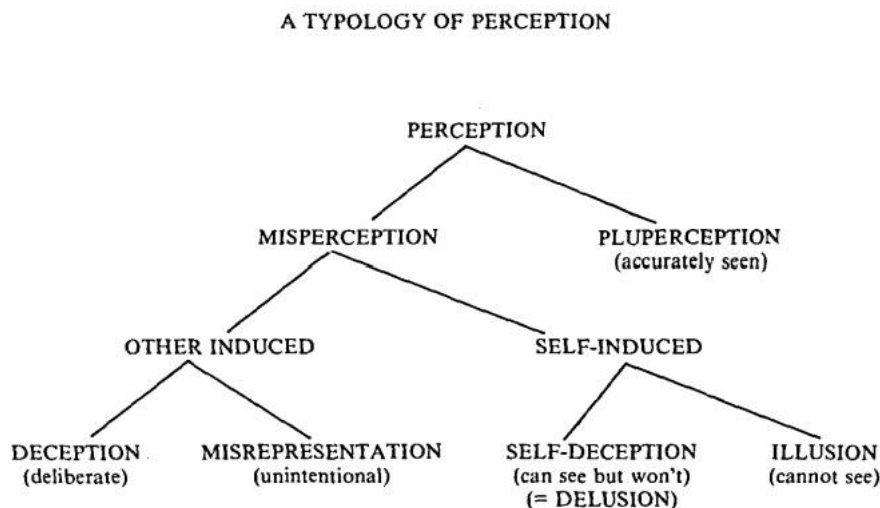
⁴¹ Clark och Mitchell, *Deception*, xvii.

⁴² Whaley, "Toward a General Theory of Deception", 182–86.

2.2 Toward a general theory of deception

Barton Whaley's teori från 1982 är det första akademiska försöket till en generell teori om vilseledning. Teorin i sig är tänkt att användas för utbildning av personer som använder sig av vilseledning eller som en teoretiskt grund och analytiskt ramverk för utövandet av vilseledningsoperationer. I det senare användningsområdet är tanken att teorin mer specifikt kan användas som en checklista i syfte att ingen del av teorin missas i praktiken. Whaley utgår från två arenor när han skapar sin teori. Dessa arenor är som tidigare nämnt krig och magi. Han menar att vilseledning förekommer i både krig och magi och således finns det mycket erfarenhet av just vilseledning hos både magiker och militärer.⁴³

Vilseledning som fenomen är detsamma oavsett vilken arena det utövas i. Det är allt annat än teknologi och mer konkret beskrivs det som tillämpad psykologi. Ett psykologiskt fenomen som enbart sker i hjärnan hos den som blir utsatt. Den som utövar vilseledning har dock intentionen att påverka den kognitiva processen hos mottagaren men det är bara mottagaren själv som styr över hur vilseledd hen kan bli. Med det sagt menar Whaley att vilseledning bygger på uppfattning och missuppfattning. Det är hur vi uppfattar verkligheten framför oss som styr huruvida vi blir vilseledda eller inte.⁴⁴ Beskrivningen av detta psykologiska fenomen och hur det hör ihop med uppfattning och missuppfattning konkretiseras i bilden som visas nedan.

Figur 1: a typology of perception⁴⁵

⁴³ Whaley, "Toward a General Theory of Deception", 178.

⁴⁴ Ibid., 179-180.

⁴⁵ Ibid.

Whaley delar in vilseledning i två kategorier, *dissimulation* (dissimulering) och *simulation* (simulering). Dessa tilldelas sedan tre underkategorier vardera och när dessa beskrivs i teorin konkretiseras de med exempel från både kriget och magin.

2.3 Dissimulering

Dissimulering betyder att dölja det som är sant och riktigt. Syftet är att en eller fler tydliga mönster av den verkliga sanningen ska vara dolda. Det kan genomföras genom *masking* (maskera), *repackaging* (ompaketera) och/eller *dazzling* (blända).⁴⁶

Maskera innebär att göra sanningen osynlig på ett sätt att mottagaren helt enkelt förbiser utan vetskap om vad som egentligen är verkligheten. Whaley beskriver detta som att undgå mottagarens sinnen, genom att exempelvis använda sig av rökridåer, elektronisk störning eller i allra enklaste form någon typ av maskering som gör att sanningen smälter in i bakgrunden. Ett empiriskt exempel på maskering i praktiken är när tyska flygare 1944 använde sig av övergivna flyg tillhörande amerikanerna för att möjliggöra ett nära spionage på amerikanska bombplan.⁴⁷

Ompaketera betyder att göra sanningen förklädd, få den att se ut som något den inte är, och på så sätt dölja den. Antingen tas specifika mönster bort eller så läggs det till för att likna något de inte är. Förklädnad kan genomföras genom att bland annat aktivt bära förbandsmärken eller uniformspersedlar som tillhör något annat förband och på så sätt förvirra motståndaren. Ett fartyg skulle exempelvis också kunna förkläs till att likna ett kommersiellt fartyg som inte innebär något hot.⁴⁸

Blända innebär att skapa förvirring. Här handlar det om att specifika egenskaper hos objekt eller specifika detaljer om händelser förändras för att förbrylla motståndaren så att denne inte kan urskilja sanningen. Ett empiriskt exempel från historien, närmare bestämt under första världskriget, är när The Royal Navy målade sina stridsfartyg med ett så kallat "sick-sack mönster". Detta gjordes i syfte att förbrylla och vilseleda de tyska ubåtarnas befälhavare. Ytterligare ett exempel är från år 1944 under Ardenneroffensiven där en general fingerade kommunikation över sitt radionät i syfte att vilseleda tyskarna.⁴⁹

---

⁴⁶ Whaley, "Toward a General Theory of Deception" 183.

⁴⁷ Ibid., 183–84.

⁴⁸ Ibid., 184.

⁴⁹ Ibid.

2.4 Simulering

I kontrast med dissimulering menar Whaley att simulering är att visa det falska genom att aktivt skildra och bekänna en lögn. Det kan genomföras genom *mimicking* (imitera), *inventing* (uppfinna) och *decoying* (locka)

Imitera innebär att härma eller återskapa något för att likna detta i så stor utsträckning som möjligt. Den mest ideala beskrivningen av att imitera är fenomenet dubbelgångaren, alltså en kopia av någon eller något som gör att mottagaren helt enkelt kan förvirras av att det exempelvis finns fler av samma person. Ett empiriskt exempel här är när den belgiska underrättelsetjänsten blev lurade av en styrka på 20 000 soldater från 6 olika brigader som anföll Liege 1914. Underrättelsetjänsten förhörde fångar och konstaterade att dessa kom från många olika förband. Då drog dem slutsatsen att alla förbanden skulle vara på plats med en enorm styrka på 150 000 soldater och drog tillbaka sina egna trupper.⁵⁰

Uppfinna innebär, i kontrast med *att imitera* som härmar något redan existerande, att istället komma på något nytt som oaktat att det är nytt också är falskt. Detta skulle kunna genomföras genom att skapa skenmål i form av stridsvagnar eller fartyg, alternativt genom att skapa falska vapensystem och sända ut falsk trafik på kommunikationsnäten.⁵¹

Locka innebär att avleda uppmärksamheten från det sanna. Det går ut på att distrahera mottagaren genom att exempelvis skapa nya mönster som uppfattas mer trovärdiga. En liknelse kan vara en fotbollsspelare som fintar bort sin motståndare. Empiriska exempel är exempelvis de gynnsamma avledningsmanövrarna som möjliggjorde att Alleby tog Palestina 1918 och att amerikanska marinsoldater tog Tinian 1944.⁵²

2.5 The structure of deception

Whaley förklarar att vilseledning aldrig enbart innebär att något är gömt utan att det alltid innebär att något också visas. Ett förtydligande kan exemplifieras med en hemmafru gömmer sina pengar i sitt eget hus för att låtsas som att hon inte har några. Medan hon gömmer sanningen (dissimulering) visar hon också en lögn (simulering).⁵³ Med det sagt genomförs aldrig dissimulering eller simulering enskilt i en vilseledningsoperation. Likt att dissimulering och simulering är varandras motsatser är även underkategorierna varandras motpart på logiskt sätt i fallande ordning (se figur 2). Därför kan också de tre underkategorierna vara alternativ till varandra om den första misslyckas. Misslyckas utövaren med att maskera sanningen kan hen alltid förklara den och skulle hen mot förmodan misslyckas med det

---

⁵⁰ Whaley, "Toward a General Theory of Deception" 185.

⁵¹ Ibid.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid., 183.

också finns det en sista utväg kvar och det är att skapa förvirring hos mottagaren kring det som är presenterat.⁵⁴

THE STRUCTURE OF DECEPTION
(with process defined)

DECEPTION (Distorting Reality)	
DISSIMULATION (Hiding The Real)	SIMULATION (Showing The False)
MASKING Conceals One's Own Matches Another's } Charcs (to eliminate an old pattern or blend it with a background pattern).	MIMICKING Copies Another's Charcs (to recreate an old pattern, imitating it).
REPACKAGING Adds New Subtracts Old } Charcs (to modify an old pattern by matching another).	INVENTING Creates New Charcs (to create a new pattern).
DAZZLING Obscures Old Adds Alternative } Charcs (to blurr an old pattern, reducing its certainty).	DECOYING Creates Alternative Charcs (to give an additional, alternative pattern, increasing its certainty).

Figur 2: The structure of deception.⁵⁵

⁵⁴ Whaley, "Toward a General Theory of Deception" 187.

⁵⁵ Ibid., 186.

3 Metod

3.1 Forskningsdesign

För att möjliggöra ett svar på undersökningens frågeställning genomförs den som en teoriprovande fallstudie med kvalitativ ansats. Metoden är deduktiv eftersom undersökningens preliminära tankekonstruktion har sitt avstamp i teorin. Det innebär att konkretisera det generella.⁵⁶ I denna undersökning innebär det att pröva teorin om vilseledning på specialförbandsoperationer.

Fallstudie som forskningsstrategi lämpar sig väl när teorin som ska prövas är väl underbyggd och därmed inte antas behöva någon utveckling.⁵⁷ Vilket Whalyses teori anses vara med hänsyn till dess omfattande och tydliga beskrivning av fenomenet. Fallstudie lämpar sig även väl till undersökningar vars syfte är att noggrant studera en specifik situation eller händelse och genomförs med fördel till frågor som börjar med hur eller varför.⁵⁸ Givet syftet och frågeställningen i undersökningen är därför fallstudie en lämplig metod, då specialförbandsoperationer blir den specifika situationen i form av två olika fall som kräver en noggrann analys.

Designen för denna undersökning är *flerfallsdesign* med *en analysenhet*. Detta då det är en avgränsad analysenhet (specialförband) som studeras inom ramen för två kontexter (olika operationer).⁵⁹ För att möjliggöra ett mer generaliserbart svar på undersökningen när specifika fall ska undersökas är det lämpligt att använda fler än ett fall. Det finns dock en risk i att göra fallstudie och den är att forskaren kan vara partisk till sin hypotes vilket kan påverka bearbetningen av det empiriska materialet och slutligen resultatet.⁶⁰ För att minska risken för subjektivitet är det viktigt att forskaren visar på god transparens i sitt arbete.⁶¹

I denna undersökning visas det genom att återkommande diskutera eventuella vägval och beslut som bygger undersökningen och slutligen dess resultat. Analysen kommer exempelvis göras systematiskt med hjälp av ett analysverktyg som utformats i avsnitt 3.5 ”operationalisering & analysverktyg”. Målet är att vem som helst ska kunna använda analysverktyget och få liknande resultat, då påvisas god transparens.

---

⁵⁶ Johannessen, Tufte, och Christoffersen, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 37.

⁵⁷ George och Bennett, *Case studies and theory development in the social sciences*, 115.

⁵⁸ Jensen och Sandström, *Fallstudier*, 50.

⁵⁹ Johannessen, Tufte, och Christoffersen, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 195–96.

⁶⁰ Jensen och Sandström, *Fallstudier*, 42.

⁶¹ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 25.

Genom den teoriprovande designen för undersökningen kan resultatet bidra till att den valda teorin antingen stärks eller försvagas.⁶² Beroende på resultatet av denna undersökning kommer diskussionen ha olika prägel. Om resultatet blir att teorin har förklaringskraft i någon grad, ämnas diskussionen präglas av att finna huruvida ett bidrag till debatten om utvecklingen av specialförbandsteorier är möjlig att göra eller inte. Ett motsatt resultat kommer präglade diskussionen av att vilseledning bör ta en mindre plats i de specialförbandsteorier som idag använder begreppet. Det betyder inte att undersökningen är teoriutvecklande, dock kan förslag till framtida forskning mynna ut i teoriutvecklande karaktär.

I denna undersökning står teorin i centrum och det innebär att det inte räcker med att den säger något om fallen som är valda för just denna undersökning. Det betyder att teorin på något sätt måste kunna säga något om ytterligare fall som inte har valts i populationen. Det är ett kriterium som skiljer en teoriprovande och teoriutvecklande undersökning åt, om resultatet behöver kunna generaliseras eller inte.⁶³ Teorin ska kunna provas och ge tillfredsställande resultat på andra specialförbandsoperationer vilket i sin tur leder till ökad extern validitet.⁶⁴

Generellt sett finns det inga regler för hur en fallstudie måste genomföras, det går att tillämpa fler metoder för att arbetet ska bli så bra som möjligt. Kvalitativt tillvägagångssätt är att föredra då undersökningen består av enbart ett fåtal fall och ämnar skapa djupare förståelse för dessa utifrån det teoretiska ramverket.⁶⁵ Således görs det som en kvalitativ textanalys. En kvalitativ textanalys lämpar sig väl när forskaren vill plocka ut viktiga delar i texten genom att systematiskt arbeta sig igenom den.⁶⁶ Materialet kring empirin som används i undersökningen kräver en noggrann läsning, dels för att verifiera informationen från flera källor, dels då allt i materialet inte är relevant för undersökningen och enbart de relevanta delarna behöver plockas ut.

En konsekvens av denna typ av analysmetod kan vara ökad subjektivitet, som tidigare nämnts, minskar genom god transparens. Genom den kvalitativa textanalysen tillämpas ett genomgående kritiskt granskande av materialet vilket i sin tur minskar risken för subjektivitet. Oavsett är det också viktigt att forskaren också ifrågasätter det hen läser, då även författarna av materialet kan ha gjort egna tolkningar.⁶⁷

---

⁶² Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 41.

⁶³ *Ibid.*, 89.

⁶⁴ *Ibid.*, 158.

⁶⁵ Johannessen, Tufte, och Christoffersen, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 72–73.

⁶⁶ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 211.

⁶⁷ *Ibid.*, 212.

Kriterier som ger förutsättningar för en bra undersökning är begreppsvaliditet och reliabilitet, vilka tillsammans ger resultatvaliditet. Det i sin tur ger svar på om forskaren mäter det hen påstår sig mäta.⁶⁸

Begreppsvaliditeten är god när de teoretiska definitionerna har en nära koppling till de operationella indikatorerna.⁶⁹ I avsnitt 3.5 vidtas åtgärder för att öka begreppsvaliditeten i undersökningen genom att Whaleys teoretiska definitioner används i operationaliseringen. Vidare förklaras även valet av varje indikator som i sin tur visar på transparens. Detta är viktigt eftersom det minskar risken för systematiska fel genom undersökningen. God reliabilitet i sin tur betyder att undersökningen inte innehåller slumpartade slarvfel.⁷⁰ För att minska risken för otillräcklig reliabilitet har bland annat god planering tillämpats i arbetet. Detta för att minska risken för tidspress och eventuella slarvfel som kan uppstå i samband med det.

3.2 Val av fall och bakgrund

De metodologiska ställningstagande som tillämpats vid val av fall till denna undersökning är en kombination av *olika-utfalls design* och *kritiska fall med gynnsamma omständigheter*.

För att möjliggöra ett korrekt arbete i val av fall är det av vikt att undersökningens population är bestämd innan analysenheter fastställs. I denna undersökning utgörs populationen av specialförband och utifrån det är det möjligt att välja analysenheter. Val av fall har i denna undersökning genomförts av ett strategiskt urval, det vill säga ett axplock av specifika fall inom populationen. Med andra ord har valet av fall skett i en ordning av ideala- och senare möjliga fall, före specifika.⁷¹ Grunden för det strategiska urvalet av fall kan te sig i kritiska eller typiska och för teorin gynnsamma- eller ogynnsamma omständigheter.⁷² Whaleys teori kan anses som hårddragen för denna typ av undersökning eftersom det inte är en självklar specialförbandsteori. Därför har kritiska fall med gynnsamma omständigheter tillämpats syfte att underlätta för teorin.

Olika-utfalls design går ut på att hitta två fall med positiv respektive negativ utgång vilket beroende på resultat kan stärka teorins förklaringskraft.⁷³ Designen lämpar sig väl för denna undersökning då det kan möjliggöra att teorin om vilseledning och hypotesen att fenomenet spelar en viktig roll i specialförbandsoperationer antingen stärks eller försvagas ytterligare. Detta eftersom det kan möjliggöra en lättare urskiljning av vilseledningens roll om det återfinns i större utsträckning i den framgångsrika än den misslyckade operationen, och vice versa.

---

⁶⁸ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 64.

⁶⁹ Ibid., 59–60.

⁷⁰ Ibid., 62.

⁷¹ Ibid., 158.

⁷² Ibid., 161–63.

⁷³ Ibid., 117–18.

Först har kriterier tydliggjorts i vad som gör ett fall idealiskt för denna undersökning. Dessa är för det första att det måste vara en specialförbandsoperation likt definitionen som återfinns i avsnitt 1.4 Avgränsningar. För det andra är det viktigt att det finns tillräckligt med empiri att tillgå då endast en källa inte är tillräcklig. För det tredje och sista är det önskvärt att fallen skett i modern tid, det vill säga under 2000-talet. En risk med det tredje kriteriet att det kan förekomma svårigheter i att hitta representativt material till moderna fall med anledning av att mycket är sekretessbelagt, därav är det kriteriet prioriterat sist.

3.2.1 Valda fall

Fallen som blev slutliga representanter för undersökningen var två misslyckade och två lyckade. Det första misslyckade var *Operation Red Wings* som ägde rum 2005. Denna operation var vid ett första ögonkast lämplig för undersökningen då det mer eller mindre uppfyller samtliga tre kriterier. Operationen misslyckades på grund av att styrkan blev avslöjad och inte lyckades med dolt uppträdande, vilket är gynnsamt för teorin. Vid en närmare titt på operationen identifierades dock att händelseförloppet på den taktiska nivån var kort och risken för att det skulle bli ett dåligt underlag för undersökningen var avgörande. Det andra misslyckade fallet som togs med i valet är *Operation Gothic Serpent*. Operationen ägde visserligen rum för 29 år sedan men händelseförloppet är mer omfattande på den taktiska nivån och antas inte innehålla mycket vilseledning. Därför anses den operationen mer lämplig för undersökningen och valet föll på den.

Det första lyckade fallet som togs med i valet var *Operation Chariot "the greatest raid of all"* som utspelade sig under andra världskriget och blev framgångsrikt med hjälp av vilseledning. Operationen uppfyllde till synes de två första kriterierna men då den ägde rum för 80 år sedan anses det inte motiverat att använda då det fanns bättre alternativ. Det andra lyckade fallet är *Operation Neptune's Spear* från 2011. Det fallet valdes för denna undersökning framför allt då det skett i modern tid och tillgängligheten på material från olika källor var trots det god.

Fallen anses lämpliga för undersökningen dels då de uppfyller kriterierna, dels då de har liknande mål, att slå ut en terrorist-ledare, men även då båda fallen är välkända och tillgången till material bedöms som god. Fallen uppfyller även kriterierna för *olika-utfalls design*, då *Operation Neptunes Spear* framställs som ett lyckat fall och *Operation Gothic Serpent* som raka motsatsen. Deras olika utfall bedöms vara fördelaktigt för att förklara vilseledningens roll i specialförbandsoperationer.

Operation Gothic Serpent ägde rum 1993 i Somalias huvudstad Mogadishu. Målet med operationen var att Task Force Ranger (TFR) skulle tillfångata Mohamad Farah Aidids i syfte att eliminera hans

OP19-22

styre och makt till konflikter i Somalia.⁷⁴ Förenta nationerna (FN) beslutade det året att bidra med trupper i syfte att bevara fred i landet men engagemanget tog en snabb vändning när Mohamad Farah Aidid, som då var den mäktigaste krigsherren i Somalia, bidrog till tjugofyra pakistanska FN soldaters död. Detta var startskottet för vad som var målet med hela Operation Gothic Serpent. En vecka innan operationens start miste dessutom fyra amerikanska marinsoldater sina liv och ett antal blev skadade till följd av Mohamad Farah Aidids styre.⁷⁵

Denna undersökning avgränsas till att analysera händelseförloppet den tredje till fjärde oktober 1993 då TFR hade fått i uppgift att tillfångata två av Mohamad Farah Aidids närmsta män. Tillfångatagandet var tänkt att genomföras snabbt och enkelt men blev raka motsatsen för TFR när de först fick en av sina helikoptrar nedskjutna och senare blev offer för somaliskt eldöverfall.⁷⁶

Operation Neptune's Spear gick ut på att, om möjligt tillfångata alternativt eliminera Osama Bin Laden. Han var ledare för terrornätverket Al Qaida och huvudet bakom attacken mot World Trade Center den elfte september 2001. Ända sedan den attacken har jakten på honom varit i full gång. I ett helt decennium planerade och förberedde den amerikanske underrättelsetjänsten CIA uppdraget. Andra maj 2011 lyckades US Navy SEAL med sitt tilldelade uppdrag och den ökände terroristledaren blev ihjälskjuten.⁷⁷

3.3 Materialdiskussion

Materialdiskussionen kommer präglas av de klassiska källkritiska reglerna *äkthet*, *oberoende*, *samtidighet* och *tendens* som också använts kontinuerligt vid inhämtandet av material. Dessa är av extra stor vikt vid undersökningar likt denna, när olika individer påstår något från verkligheten.⁷⁸

Äkthet innebär att materialet som används faktiskt är äkta och tillförlitlig. För att ta reda på det kan allt från innehållet till papperskvalitén analyseras.⁷⁹ Denna undersökning har fastställt materialets äkthet genom att använda sig av fysiskt publicerade böcker samt artiklar som är sakkunniggranskade.

Oberoende är till skillnad från *äkthet* något som berör historien i berättelsen och den som författat. Det handlar om att kunna bekräfta en berättelse från fler än en källa men även att en förstahandskälla anses mer trovärdig än en andrahandskälla då avståndet mellan den som berättar och berättelsen blir mindre. Det handlar också om att analysera till vilken grad en källa är oberoende genom att fundera över om

---

⁷⁴ Ecklund, ”Task Force Ranger vs. Urban Somali Guerrillas in Mogadishu”, 47.

⁷⁵ Ibid., 50.

⁷⁶ Ibid., 47.

⁷⁷ Panzeri, *Killing Bin Laden*, 4–5.

⁷⁸ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 288.

⁷⁹ Ibid., 291.

författaren påverkats av något i sin berättelse, såsom exempelvis förlagets förväntningar eller en utomstående person.⁸⁰ I denna undersökning fastställs materialets oberoende genom att i första hand använda primärkällan för respektive fall och därefter sekundärkälla för att bekräfta historien. I *Operation Gothic Serpent* är *Black Hawk Down* primärkällan för undersökningen, även om boken är skriven av en journalist så är dess oberoende starkt med anledning av att innehållet i boken är berättelser från ett flertal individer som deltog i operationen. Primärkällan i *Neptunes Spear* är *No Easy Day* som är en självbiografi från en av elitsoldaterna som deltog. Dess oberoende stärks inte på samma sätt som *Black Hawk Down* med anledning av att det endast är en individs självbiografi, men det går att stärka genom att använda andra källor som bekräftar att historien är den sanna.

Med *samtidighet* menas att tiden från då operationen genomfördes och då den berättades i skrift inte får vara för länge. Risken med att det går för lång tid emellan är att det då kan innefatta fel såsom efterhandskonstruktioner i samband med minnesluckor.⁸¹ *No Easy Day* författades redan ett år efter operationen vilket absolut faller inom ramen för samtidighet. *Black Hawk Down* däremot som är skriven sex år efter operationen går att argumentera för att tiden där emellan är för lång och det finns risk för efterkonstruktioner. Då det är den enda primärkällan för operationen och dess innehåll som är från flera olika individer bedöms den dock vara lämplig även inom kriteriet samtidighet.

Sista kriteriet är *tendens* vilket innebär att forskaren måste analysera risken för att källans härstamning på något sätt inte har blivit felvriden eller aktivt återberättad på ett felaktigt sätt i syfte att uppfylla egna intressen.⁸² Kriteriet i sig är svårt att kontrollera fullt ut med anledning av den sekretess som föreligger över specialförbandens agerande. För att bedöma om en källa är tendensiös eller inte behöver så många källor som möjligt jämföras.

Det går inte att utesluta att primärkällorna inte är tendentiösa. Mark Owen, författaren till *No Easy Day*, deltog själv i operationen och kan antas ha en vilja att porträttera händelseförloppet på ett för honom och sin styrka fördelaktigt sätt. Författaren till *Black Hawk Down* deltog dock inte i operationen själv men är en amerikansk författare och journalist. Det kan därför inte uteslutas att han har en vilja att framställa operationen på ett fördelaktigt sätt för sitt land.

Med hänsyn till ovan har flera av varandra oberoende källor ställts mot varandra i syfte att möjliggöra bedömning huruvida källorna är tendentiösa eller inte. Genom det har en gemensam bild av händelseförloppen gått att fastställa och källorna anses inte utmana undersökningens trovärdighet.

---

⁸⁰ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 292–93.

⁸¹ *Ibid.*, 294.

⁸² *Ibid.*, 294–95.

3.4 Forskningsetiska överväganden

Forskningsetiska överväganden är något som ligger till grund för att skydda eventuella individer i en intervjustudie eller liknande. Ett gott omdöme och en bra magkänsla är en tumregel i att lyckas med detta. Det får inte under några som helst omständigheter finnas osäkerhet hos forskaren om huruvida studien kommer att påverka individerna negativt.⁸³ Denna undersökning innebär inte ett deltagande från utomstående och således behövs inte ovan tas i beaktande. Undersökningen avser inte heller att studera enskilda individers agerande i operationerna, det är helheten och utfallet som ska stå i fokus. Därför anses denna undersökning uppfylla kraven för forskningsetiska överväganden.

3.5 Operationalisering & analysverktyg

Operationaliseringen är en viktig process i en undersökning eftersom resultatet av operationaliseringen kommer att påverka resultatet i undersökningen. I denna process görs teorin mätbar genom att dess definitioner tilldelas en eller flera operationella indikatorer. För att säkerställa att resultatet får så hög kvalitet som möjligt är det viktigt att inga val i processen lämnas omotiverade.⁸⁴ Det finns en viss likhet mellan att operationalisera och konkretisera då processen går ut på att smalna av det generella och göra nyckelbegreppen mer distinkta.⁸⁵

De teoretiska definitionerna är presenterade under kapitel 2.2 och 2.3 och utgörs av Whaleys underkategorier för vilseledning. Nedan kommer dessa operationaliseras och till sist kommer analysverktyget presenteras. I avsnitt 3.1 presenterades innebörden av god begreppsvaliditet. Genom att använda beskrivningen av respektive definition från Whaleys teori i operationaliseringen minskar risken för att avståndet till indikatorerna blir för stort och därmed bidrar det till god begreppsvaliditet. Indikatorernas syfte är att möjliggöra för analysen. Att endast ge svar på om indikatorn återfinns eller inte kan begränsa möjligheten att fånga upp indikatorerna i det empiriska materialet. Således finns graden *återfinns delvis* med i analysverktyget. En konsekvens av detta kan dock vara att reliabiliteten försämras i undersökningen då graderna i analysverktyget öppnar upp för forskarens egen tolkning. Det positiva antas dock överväga den eventuella konsekvensen och med medvetenhet om det kan detta undvikas.

Maskera

Det innebär att få sanningen att smälta in i bakgrunden i syfte att den ska undgå mottagaren. Genom exempelvis fysisk maskering, elektronisk störning eller rökridåer. Därför blir indikatorn följande:

- *Användes någon form av maskering/dolt uppträdande?*

---

⁸³ Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan*, 354.

⁸⁴ *Ibid.*, 56.

⁸⁵ Johannessen, Tufte, och Christoffersen, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, 50.

Ompaketera

Det innebär att förklä sanningen med något som förvillar motståndaren. Genom exempelvis aktivt bärande av andra förbandsmärken eller uniformer. Därför blir indikatorn följande:

- *Användes någon förklädnad på personal, handlingar och/eller material?*

Blända

Det innebär att förvirra motståndaren i syfte att skapa osäkerhet om vad som är sanningen. Genom exempelvis krypterad trafik eller störsändning på kommunikationsmedel. Därför blir indikatorn följande:

- *Förekom någon form av störsändning och/eller krypterad kommunikation?*

Imitera

Det innebär att härma/återskapa något annat mönster eller utge sig för att vara någon annan. Det ultimata exemplet är att använda sig av en så kallad dubbelgångare. Därför blir indikatorn följande:

- *Försökte styrkan likna någon annan?*

Uppfinna

Det innebär att skapa något nytt som inte är på riktigt. Exempelvis skenmål eller falska vapensystem. Därför blir indikatorn följande:

- *Användes skenmål eller falska vapen?*

Locka

Det innebär att distrahera/finta mottagaren för att avleda dennes uppmärksamhet från det som är sanningen. Därför blir indikatorn följande:

- *Användes någon form av avledningsmanöver?*

Teoretisk definition	Operationell indikator	Återfinns helt/delvis/ej
Maskera	<i>Användes någon form av maskering/dolt uppträdande?</i>	
Ompaketera	<i>Användes någon förklädnad på personal, handlingar och/eller material?</i>	
Blända	<i>Förekom någon form av störsändning och/eller krypterad kommunikation?</i>	
Imitera	<i>Försökte styrkan likna någon annan?</i>	
Uppfinna	<i>Användes skenmål eller falska vapen?</i>	
Locka	<i>Användes någon form av avledningsmanöver?</i>	

Figur 3 analysverktyg

4 Analys

4.1 Analys Operation Gothic Serpent

Maskera

Användes någon form av maskering/dolt uppträdande?

Vanligtvis agerade TFR i mörker då de har ett direkt övertag med hjälp av sina teknologiska mörkerhjälpmedel. Deras övningar under tiden de befunnit sig på plats i landet hade också skett majoriteten av tiden under mörker. Anledningen till deras val att agera i dagsljus var underrättelsen som styrkan fått. Den tydde på att måltavlorna skulle befinna sig på samma plats under dagtid, vilket gjorde att de inte hade möjlighet att agera i mörker.⁸⁶ Således kunde inte mörkret fungera som maskering eller bidra till ett dolt uppträdande.

De somaliska styrkorna hade hela tiden koll på vad TFR genomförde för verksamhet. Detta då TFR:s flygfält var helt öppet för insyn och ingen ansträngning genomfördes för att hindra att deras verksamhet spreds till fel händer. Därför fick Aidids sympatisörer snabbt reda på när TFR befann sig i luften och kunde med hjälp av deras kartläggning av tidigare rutinmässiga agerande snabbt agera på att något var på gång.⁸⁷ Eftersom TFR:s rutiner gick att kartlägga går det inte att argumentera för att det skedde någon form av maskering.

Att det dessutom utannonserats ett pris på Aidids huvud ett par månader innan⁸⁸ underlättade inte för styrkans dolda agerande, eftersom alla visste om att de var ute efter honom.

Ompaketera

Användes någon förklädnad på personal, handlingar och/eller material?

Det finns inget som tyder på att TFR gjorde några som helst ansträngningar i att förklä varken sig själva eller sina transportmedel för att förvirra motståndaren. Planeringen inför operationen grundade sig i hur styrkan normalt brukade agera. Där fokus var på att ta sig in snabbt, lokalisera måltavlorna och snabbt dra sig ur.⁸⁹

Vidare går det att utläsa i förberedelseskedet när styrkan gjorde sig klara och utrustade sig att inga ansträngningar gjordes i att exempelvis ta på sig annat lands förbandsmärken eller klä sig som civila. Det var den ordinarie utrustningen som togs på och de gjorde till och med vissa avkall såsom att plocka ur

---

⁸⁶ Chun, *Gothic Serpent*, 73.

⁸⁷ Ecklund, "Task Force Ranger vs. Urban Somali Guerrillas in Mogadishu", 59.

⁸⁸ Tovy, "Are the Principles of War Applicable to Special Task Forces?", 58.

⁸⁹ Chun, *Gothic Serpent*, 25.

OP19-22

sina keramiska plattor från kroppsskydden.⁹⁰ Uniformerna var visserligen ökenkamouflerade⁹¹ men det anses inte vara någon form av förklädnad eller aktivt val för att vare sig maskera eller vilseleda då det tillhör normalfallet att militärer bär kamouflerad uniform.

Blända

Förekom någon form av störsändning och/eller krypterad kommunikation?

Det finns indikatorer på att TFR använde sig av både krypterad kommunikation och störsändning, om än den första något otydligt. Den krypterade kommunikationen grundar sig i att det beskrivs att en isolerad pluton plockade bort sina kryptonycklar för att få kommunikationen att fungera.⁹² Störsändning var något som skedde på samtliga frekvenser i området under hela tiden då uppdraget genomfördes. Detta medförde att TFR skötte sin kommunikation på interna kanaler som bara var till för deras styrka.⁹³ Indikatoren anses helt uppfylld.

Imitera

Försökte styrkan likna någon annan?

Indikatoren bedöms återfinnas delvis, delvis då anledningen till det anses något långsökt.

TFR flög med helikoptrar dagligen under deras vistelse i landet i syfte att befolkningen inte skulle reagera anmärkningsvärt vid ett skarpt uppdrag. Tanken var att det skulle uppfattas som en normalbild att helikoptrar fanns i luften och det gjorde det delvis då befolkningen inte reagerade på oljudet som helikoptrarna medförde.⁹⁴

Uppfinna

Användes skenmål eller falska vapen?

Det finns inget som tyder på att TFR använde sig av vare sig skenmål eller falska vapen i syfte att vilseleda. Det går inte att utläsa att TFR använde sig av något annat än deras ordinarie automatvapen och granater. De hade dessutom lämnat en del övrig utrustning som mörkerhjälpmedel som förmån för extra ammunition. Deras vapenladdningar på helikoptrarna indikerade också att styrkan kunde möta ett tufft motstånd.⁹⁵ Indikatoren återfinns därmed inte då det som styrkan beskrevs hade att tillgå enbart var skarpa vapensystem med tillhörande ammunition. Skenmål är heller inget som går att utläsa att styrkan använde sig av.

---

⁹⁰ Chun, *Gothic Serpent*, 39.

⁹¹ Bowden, *Black Hawk Down*, 22.

⁹² Chun, *Gothic Serpent*, 69.

⁹³ Bowden, *Black Hawk Down*, 27.

⁹⁴ *Ibid.*, 29.

⁹⁵ *Ibid.*, 19.

OP19-22

Locka

Användes någon form av avledningsmanöver?

Indikatorn återfinns ej med anledning av att TFR förflyttade sig på samma rutinmässiga sätt som de gjort tidigare. Flygtiden för helikoptrarna från basen till målet var max tre minuter och de flög snabbaste vägen som de alltid gjort.⁹⁶ Vanligtvis under uppdrag som detta brukade TFR använda sig av avledningsmanövrar i syfte att förvirra motståndaren.⁹⁷ Men det genomfördes inte denna gång.

Teoretisk definition	Operationell indikator	Återfinns helt/delvis/ej
Maskera	<i>Användes någon form av maskering/dolt uppträdande?</i>	Ej
Ompaketera	<i>Användes någon förklädnad på personal, handlingar och/eller material?</i>	Ej
Blända	<i>Förekom någon form av störsändning och/eller krypterad kommunikation?</i>	Helt
Imitera	<i>Försökte styrkan likna någon annan?</i>	Delvis
Uppfinna	<i>Användes skenmål eller falska vapen?</i>	Ej
Locka	<i>Användes någon form av avledningsmanöver?</i>	Ej

Tabell 1, Operation Gothic Serpent

4.2 Operation Neptune's Spear

Maskera

Användes någon form av maskering/dolt uppträdande?

Deras primära transportmedel var två *MH-X Stealth helicopters*.⁹⁸ Helikoptrarna var byggda med avancerad teknik som gjorde att värmeutstrålning, rörelse och ljud maskerades.⁹⁹ Detta medförde att insatsstyrkan kunde flygas in över pakistanskt luftrum utan att bli upptäckt på deras radar.¹⁰⁰ Styrkan använde sig även av mörkret för att dölja sitt uppträdande. Med anledning av deras mörkerhjälpmedel kunde de verka på ett effektivt sätt utan dagsljus. Även om det var ett övertag bara av att kunna se i mörker krävdes det ansträngningar från styrkan i att också vara tysta och inte röja sig själva genom ljud. De syntes inte, då skulle de naturligtvis heller inte höras.¹⁰¹

Att använda sig av helikopter var från början inte en självklarhet med tanke på stora förluster som det innebar för styrkan under en tidigare räd. En del av planeringskedet inför denna operation var att an-

⁹⁶ Chun, *Gothic Serpent*, 42.

⁹⁷ Ibid., 25.

⁹⁸ Panzeri, *Killing Bin Laden*, 35.

⁹⁹ Jones, *Hunting in the Shadows: The Pursuit of Al Qa'ida since 9/11*, 389.

¹⁰⁰ Panzeri, *Killing Bin Laden*, 43.

¹⁰¹ Owen och Maurer, *No Easy Day*, 259.

OP19-22

vända sig av drönare för att memorera och analysera verksamheten runt platsen där Bin Laden höll till. Under detta skede identifierades att pakistanska helikoptrar ofta flög i området utan att någon märkbar reaktion från befolkningen och beslutet om helikoptertransport fastställdes.¹⁰²

Indikatorn får anses återfinnas helt dels då det faktiska användandet av helikoptrar beslutades på grunder som svarade på att de inte drog till sig någon uppmärksamhet, dels då de använde sig av mörker och avancerad teknik för att dölja sitt uppträdande.

Ompaketera

Användes någon förklädnad på personal, handlingar och/eller material?

Indikatorn återfinns inte uttryckligen, även om den tillsammans med vissa handlingar i övriga indikatorer kan gå att argumentera för att dessa förkläddes anses det vara alldeles för långsökt för ett annat svar än att indikatorn inte återfinns.

Blända

Förekom någon form av störsändning och/eller krypterad kommunikation?

Redan i planeringsskedet talades det om avancerad teknik med avlyssnings- och störningsförmåga som skulle användas fullt ut i syfte att bevaka den pakistanska militären och om möjligt kunna ligga på förhand.¹⁰³ Efter att Osama Bin Laden blev ihjälskjuten och utdragningen påbörjades användes störsändning aktivt riktat mot den pakistanska militärens och polisens kommunikation. Trots att det vid tillfället då elektriciteten startades i gång identifierades pakistansk närvaro hade det inte dykt upp någon pakistansk polis. Störsändningen gav styrkan värdefull tid att slutföra sitt uppdrag och den tekniken säkrade också deras transport ut ur staden med helikopter som annars ansågs vara ett av de mest utsatta momenten. Tekniken kunde nämligen störa pakistansk radar och möjliggjorde för en säkrare flygning.¹⁰⁴

Imitera

Försökte styrkan likna någon annan?

En form av imitation som styrkan använde sig av var att aktivt göra strömavbrott i byggnaden som Bin Laden befann sig i. Strömavbrott var ett normalfall i området och därför reagerade omgivningen inte på det. Detta gjordes då styrkan förutspådde att de direkt skulle få ett övertag med anledning av deras mörkerhjälpmedel som de boende inte hade tillgång till.¹⁰⁵ Således går det att argumentera för att styr-

---

¹⁰² Owen och Maurer, *No Easy Day*, 189–90.

¹⁰³ Panzeri, *Killing Bin Laden*, 36.

¹⁰⁴ *Ibid.*, 64–65.

¹⁰⁵ *Ibid.*, 75.

OP19-22

kan återskapade ett mönster som inte drog till sig uppmärksamhet och därmed anses indikatorn uppfyllt.

Uppfinna

Användes skenmål eller falska vapen?

Indikatorn återfinns inte och heller inget relevant som stärker den slutsatsen.

Locka

Användes någon form av avledningsmanöver?

En form av avledningsmanöver som genomfördes var att inomhus i mörkret kalla på en av Bin Ladens söner. Genom att styrkan viskade ut hans namn spelade de på att han skulle känna tillit och faktiskt komma fram. Av ren och skär nyfikenhet stack han ut sitt huvud och det kom att kosta hans liv.¹⁰⁶

Detta anses vara en form av avledningsmanöver i syfte att rikta sonens uppmärksamhet ifrån vad som vore sant, vore det rimligt att de fientliga människorna som rörde sig i byggnaden kunde hans namn och ville honom väl?

Något annat som också anses vara en form av fint för att avleda motståndaren genomfördes av helikoptrarna som transporterade insatsstyrkan. Båda helikoptrarna som flög in med styrkan valde aktivt att flyga in över Abbottabad från öst för att minska risken att bli upptäckta. En annan väg hade inneburit passage över militära anläggningar och det hade förmodligen röjt deras operation.¹⁰⁷

Även om motståndaren i det här fallet var helt omedveten om vad som pågick anses det vara en form av fint då det fanns en tanke bakom deras färdväg.

Teoretisk definition	Operationell indikator	Återfinns helt/delvis/ej
Maskera	<i>Användes någon form av maskering/dolt uppträdande?</i>	Helt
Ompaketera	<i>Användes någon förklädnad på personal, handlingar och/eller material?</i>	Ej
Blända	<i>Förekom någon form av störsändning och/eller krypterad kommunikation?</i>	Helt
Imitera	<i>Försökte styrkan likna någon annan?</i>	Helt
Uppfinna	<i>Användes skenmål eller falska vapen?</i>	Ej
Locka	<i>Användes någon form av avledningsmanöver?</i>	Helt

Tabell 2, Operation Neptune's Spear

¹⁰⁶ Owen och Maurer, *No Easy Day*, 260.

¹⁰⁷ Panzeri, *Killing Bin Laden*, 44.

4.3 Jämförelse

Tabell tre är en visualisering av analysens resultat. I efterföljande avsnitt kommer resultatet presenteras och diskuteras mer ingående.

Teoretisk definition	Operation Gothic Serpent	Operation Neptune's Spear
Maskera	Ej	Helt
Ompaketera	Ej	Ej
Blända	Helt	Helt
Imitera	Delvis	Helt
Uppfinna	Ej	Ej
Locka	Ej	Helt

Tabell 3, jämförelse

5 Avslutning

5.1 Resultat

Inledningsvis ställdes frågeställningen:

I vilken utsträckning kan faktorer inom vilseledning enligt Barton Whaley förklara utfallet i specialförbandsoperationer?

Analysen visar att vilseledning förekom i större utsträckning i Operation Neptune's Spear än Operation Gothic Serpent. Det enkla svaret på frågeställningen blir att teorin till viss del kan förklara utfallet i specialförbandsoperationer då indikatorerna återfanns i större utsträckning i det fallet som benämns som lyckat än det misslyckade.

5.2 Resultatdiskussion

Givet problemområdet för undersökningen tyder resultatet på att vilseledning kan ha en betydande roll i specialförbandsoperationer. För att stärka det resonemanget behöver dock fler undersökningar med teorin genomföras på fall inom populationen.

I Operation Gothic Serpent återfanns endast en indikator helt och en delvis, resterande fyra inte alls. Underrättelsen för uppdraget medförde att styrkan behövde agera med kort varsel och kunde inte använda mörkret som hjälp till ett *dolt uppträdande*. Målet med deras uppdrag var också offentliggjort i samband med att Aidids huvud fick ett pris vilket inte var gynnsamt i det avseendet.

De använde sig heller inte av *avledningsmanövrar* som annars var ett normalförfarande. Därmed fanns det inget som verkade för att deras uppdrag skulle vara dolt. Vidare finns det inget som tyder på att TFR använde sig av varken *förklädnad*, *skenmål*, eller *falska vapen*. *Störsändning* och *krypterad kommunikation* återfanns dock helt, men bedöms inte påverkat utfallet. Deras taktik med att göra helikopterflygningarna till en normalbild anses återfinnas delvis som en form av *imitation*. Det var något som gynnade styrkan eftersom befolkningen inte lyfte på ögonbrynen när de hörde en helikopter, dock anses deras avsaknad av vilseledning bidragit till operationens misslyckande.

Resultatet visar på att Whaleys rangordning av kategorierna inte spelar någon roll. Exempelvis återfanns inte de två första indikatorerna från kategorin *dissimulering* men den sista återfanns. Det betyder inte att den återfanns med anledning av att de två tidigare misslyckades. Rimligtvis använder TFR *störsändning* och *krypterad kommunikation* under alla sina uppdrag i den utsträckning som finns till förfogande.

OP19-22

Vidare till Operation Neptune's Spear. Operationen blev till stor del framgångsrik med hjälp av styrkans *dolda uppträdande*. Med hjälp av att de *imiterade* ett normalfall, strömavbrott, skapade sig styrkan ett övertag då deras avancerade utrustning möjliggjorde för agerande i mörker. Deras förmåga till *störstörning* gav också ett indirekt övertag eftersom pakistansk militär- och polisiär kommunikation kunde begränsas och så även den pakistanska radarövervakningen. Bin Ladens bror som var beväpnad och därmed ett potentiellt hot eliminerades med hjälp av en *avledningsmanöver* som fick han att rikta uppmärksamheten åt fel håll. Inga *skenmål*, *falska vapen* eller *förklädning* användes och anses heller inte påverkat resultatet eller förekomsten av indikatorerna.

Operationen i sin helhet var genomtänkt och välplanerad då jakten på Bin Laden pågick i ett decennium. Därmed går det att föra ett resonemang huruvida vilseledningen spelade stor roll för utfallet eller om det var planeringen bakom. Det går dock att anta att god planering, som dessutom innefattar god underrättelse, ger förutsättningar för vilseledning.

Oaktat dess framgång går det här heller inte att dra någon koppling till rangordningen av kategorierna.

Sammantaget tyder analysen av båda fallen på att Whaleys rangordning av kategorierna inte spelar en betydande roll. Vad som är intressant kopplat till resultatet är dock den märkbara skillnaden i hur vilseledning användes i respektive operation. Operation Neptune's Spear präglades av dolt uppträdande och överraskningsmoment medan Operation Gothic Serpent präglades av fientlig kännedom om uppdraget som innebar dåliga förutsättningar för att lyckas.

Syftet med undersökningen var att bidra till debatten om vilseledningens roll i specialförbandsoperationer genom att undersöka i vilken utsträckning Barton Whaleys teori kan förklara utfallet i specialförbandsoperationer. Givet undersökningens premisser bedöms resultatet visa att teorin har viss förklaringskraft eller med andra ord ge en indikation på vilseledningens roll i specialförbandsoperationer.

5.3 Metod och teoridiskussion

Med hänsyn till forskningsdesignen som valdes för undersökningen har Whaleys teori bidragit till konstaterande kring huruvida den är lämplig att applicera på den taktiska nivån inom specialförbandsoperationer. Den teoriprovande karaktären innebär som tidigare nämnt att teorin ska kunna prövas på ytterligare fall inom populationen och ge ett liknande resultat.

Kopplat till generaliserbarheten som diskuterades i avsnitt 3.1 forskningsdesign valdes fallen i syfte att eftersträva så stor generaliserbarhet som möjligt. Det metodologiska ställningstagandet *olika-utfalls design* och *kritiska fall med gynnsamma omständigheter* som tillämpades vid val av fall användes i syfte att öka generaliserbarheten och ge teorin gynnsamma förutsättningar. Eftersom undersökningen

OP19-22

utmärker sig på så sätt att teorin kan anses långsökt för undersökning inom populationen anses detta varit fördelaktigt. Det frångår dock inte slutsatsen att ytterligare undersökningar likt denna borde tillämpa andra ställningstagande vid val av fall för att öka generaliserbarheten. Vidare kopplat till metoden vid val av fall, att det fanns en risk med det tredje kriteriet, var något som identifierades och bekräftades under arbetets gång. Det fanns inte mycket material om moderna fall, troligtvis på grund av sekretess.

Resultatet visade ingen fullständig koppling mot vilseledningens faktorer enligt de teoretiska ramverk som användes. Därför är det svårt att dra slutsatsen att teorin stärks till fullo. Resultatet borde dock med hänsyn till metodologin bakom val av fall ge en indikation på att andra misslyckade och lyckade fall använder sig av mer respektive mindre vilseledning.

Genom operationaliseringen togs tydliga frågor fram som indikatorer vilka senare kom att användas i analysverktyget, detta medförde att teorin lättare gick att spåra i analysen. Trots den fördelen har nackdelar kring operationaliseringen identifierats. De teoretiska definitionerna tenderade att smälta samman och bli lika varandra. Svårigheterna blev att tilldela definitionerna klara och tydliga indikatorer vilket senare försvårade analysen och ökade subjektiviteten. Därför motiverades varje indikator i analysen i syfte att visa på transparens, även de som inte återfanns i den mån det gick. Givet vetenskapen om svårigheterna vore rimligtvis en bättre metod varit att tilldels definitionerna ytterligare indikatorer för att bredda avståndet ytterligare. Valet att använda återfinns delvis antogs kunna utmana undersökningens reliabilitet men det visade sig vara till analysens fördel då det möjliggjorde en större möjlighet att fånga upp indikatorerna.

Den kvalitativa textanalysen av empirin anses vara nödvändig för att nå det djup som krävs för undersökningen. En kvantitativ ansats må användas i en större undersökning men givet tidsomfattningen och storleken på denna undersökning ansågs det inte vara fördelaktigt.

Teorins fördelar anses vara den tydliga kategoriseringen av hur vilseledning kan ske medan dess nackdelar kopplat till undersökningens population anses vara att den inte berör andra viktiga delar i specialförbandsoperationer. Givet problemområdet, vilseledningens roll i specialförbandsoperationer, får det vara motiverat att använda just Whaley's teori, trots kritiken ovan. Detta då syftet med undersökningen har varit att konkretisera det generella och applicera det på specialförbandsoperationer, vilket möjliggjordes med Whaley's generella teori om vilseledning.

Kopplat till problemområdet kan också undersökningens resultat ses som ett bidrag till specialförbandsteoriernas utveckling. Utefter undersökningens premisser pekar resultatet på en riktning mot att

vilseledning spelar en roll i specialförbandsoperationerna och därmed en riktning mot att det kan vara ett bidrag till teoriernas utveckling, men mer undersökning erfordras.

5.4 Förslag på framtida forskning

Undersökningens resultat visar att vilseledning till viss del kan förklara utfallet i specialförbandsoperationer. För att stärka den slutsatsen och ge ett representativt bidrag till debatten om vilseledningens roll krävs det mer forskning. Liknande undersökningar som denna föreslås men med annat metodologiskt ställningstagande vid val av fall för att bredda förståelsen om vilseledning i olika operationer. Det vore även lämpligt att genomföra en teoriprovande undersökning på strategisk nivå för att utforska vilseledning på mer än den taktiska. Det i sin tur kan bidra till dels slutsatser om vilken nivå den valda teorin är mest lämpad för och dels vilken krigföringsnivå vilseledning förekommer mest på. Ytterligare ett förslag kan vara att jämföra en teori om vilseledning mot någon av de främsta specialförbandsteorierna i syfte att undersöka möjligheten för vilseledning att ta större plats i dessa. Möjligen som en teoriutvecklande studie.

5.5 Yrkesrelevans

Inledningskapitlet skildrar omvärldsläget och den framtid Sverige förutspås att möta. En framtid som innebär såväl reguljära som irreguljära hot. Med anledning av det förutspås också utvecklingen av specialförbandens agerande att öka och därmed är det relevant för professionen med undersökningar likt denna. Undersökningen ämnar bidra till debatten kring vilseledningens roll i specialförbandsoperationer och resultatet påvisar att fenomenet kan spela stor roll. Undersökningens existens innehar en yrkesrelevans i samtliga vapenslag, inte bara för specifikt specialförband. Förståelsen och kunskapen om specialförband är viktigt för andra vapenslag då det kan bidra till ett mer effektivt nyttjande av förmågan, både i exempelvis en gemensam operation eller i planering av en försvarsgemensam övning. Det bidrar också till förståelse och kunskap i hur att förbereda sig mot en eventuell motståndare som nyttjar förmågan.

Litteratur och referensförteckning

- Bowden, Mark. *Black Hawk Down: A Thrilling and Visceral, No-Holds-Barred Classic of Modern War*. London: Transworld Publishers, 2000.
- Chun, Clayton K. S. *Gothic Serpent: Black Hawk Down, Mogadishu 1993*. Oxford, UK; Long Island City, N.Y.: Osprey Pub., 2012.
- Clark, Robert M., och William L. Mitchell. *Deception: counterdeception and counterintelligence*. First edition. Los Angeles London ; New Delhi: Sage / CQ Press, 2019.
- Daniel, Donald C., och Katherine L. Herbig. "Propositions on Military Deception". *Journal of Strategic Studies* 5, nr 1 (mars 1982): 155–77.
<https://doi.org/10.1080/01402398208437105>.
- Ecklund, Marshall. "Task Force Ranger vs. Urban Somali Guerrillas in Mogadishu: An Analysis of Guerrilla and Counter guerrilla Tactics and Techniques Used during Operation GOTHIC SERPENT". *Small Wars & Insurgencies* 15, nr 3 (november 2004): 47–69.
<https://doi.org/10.1080/0959231042000275560>.
- Eriksson, Gunilla, och Ulrica Pettersson. *Special operations from a small state perspective: future security challenges*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2017.
- Esaiasson, Peter, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson, Ann E Towns, och Lena Wängnerud. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 2017.
- Försvarsmakten. *Doktrin Gemensamma operationer*. Stockholm: Försvarsmakten, 2020.
- Försvarsmakten. "Militärstrategisk doktrin - MSD 16". Försvarsmakten, 2016.
- George, Alexander L., och Andrew Bennett. *Case studies and theory development in the social sciences*. BCSIA studies in international security. Cambridge, Mass: MIT Press, 2005.
- Gray, Colin S. "Handfuls of Heroes on Desperate Ventures: When do Special Operations Succeed?" *Parameters (Carlisle, Pa.)* 29, nr 1 (1999): 2.
- Guy A. LeMire. "Employing Special Operations Forces to Conduct Deception in Support of Shaping and Decisive Operations". School of Advanced Military Studies, 2002.
<https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA403590.pdf>.
- Jensen, Tommy, och Johan Sandström. *Fallstudier*, 2016.
- Johannessen, Asbjörn, Per Arne Tufte, och Line Christoffersen. *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Översatt av Björn Nilsson, 2020.

- Jones, Seth G. *Hunting in the Shadows : The Pursuit of Al Qa'ida since 9/11. Hunting in the Shadows : The Pursuit of Al Qa'ida since 9/11*. New York ; W.W. Norton, 2012.
- Marsh, Christopher, James Kiras, och Patricia Blocksome. "Special Operations Research: Out of the Shadows". *Special Operations Journal* 1, nr 1 (02 januari 2015): 1–6.
<https://doi.org/10.1080/23296151.2015.1026779>.
- McRaven, William Harry. *Spec Ops: Case Studies in Special Operations Warfare : Theory and Practice*. Novato (CA): Presidio, 1996.
- Owen, Mark, och Kevin Maurer. *No Easy Day*. Penguin Books Ltd., 2013.
- Panzeri, Peter F. *Killing Bin Laden: Operation Neptune Spear 2011*. Raid 45. Oxford, UK: Osprey Publishing, 2014.
- Tovy, Tal. "Are the Principles of War Applicable to Special Task Forces? Operation Gothic Serpent Re-Examined". *The RUSI Journal* 154, nr 2 (april 2009): 56–62.
<https://doi.org/10.1080/03071840902965737>.
- Wey, Adam Leong Kok. "Principles of Special Operations: Learning from Sun Tzu and Frontinus". *Comparative Strategy* 33, nr 2 (15 mars 2014): 131–44.
<https://doi.org/10.1080/01495933.2014.897119>.
- Whaley, Barton. *Stratagem: deception and surprise in war*. Artech House information warfare library. Boston: Artech House, 2007.
- Whaley, Barton. "Toward a General Theory of Deception". *Journal of Strategic Studies* 5, nr 1 (mars 1982): 178–92. <https://doi.org/10.1080/01402398208437106>.